

ט"ו בחשוון, תשע"ף, 13.11.2019

גיליון מס' 684

פרשת חיי שרה

לא אֲנֻחִית בְּעִבּוֹר הַנְּעוּרָה – הרהורים על רוב ומיעוט

מאת גלעד אוברמן, לביא

הדיון המתקיים בפרשתנו בין אברהם לקב"ה, לגבי המספר המינימאלי של צדיקים הנדרש על מנת להציל את סדום מכליה, מעלה שאלות מוסריות לא פשוטות.

טענתו הבסיסית של אברהם היא ברורה: "חַלְלָה לָךְ מַעֲשֵׂת פְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע וְהִיא כְּצִדִיק פְּרָשָׁע חַלְלָה לָךְ הַשֵּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט" ("ח,כ"ה). כלומר - לא יעלה על הדעת שדינו של הצדיק יהיה כדינו של הרשע, כך שייגזר על הצדיק למות משום שהרשע חייב מיתה.

עם זאת, הדיון המתפתח בעקבות טענה זו אינו מתמקד בדרישה להצלת הצדיקים, אלא בדרישה להצלת הרשעים בגין קיומם של צדיקים בעיר, ולפיכך עולות בין היתר, השאלות הבאות:

- בהמשך הפרשה ראינו כיצד מציל הקב"ה את לוט בשל צדקותו (היחסית לפחות). מדוע לא התמקד אברהם בדרישה להצלת הצדיקים שישנם (אולי) בסדום במקום בהצלת העיר כולה? היד ה' תקצר מלהציל צדיקים אלו?
- הן מן התיאור בפרשתנו והן ממדרשי חז"ל אנו למדים על הרשע הקיצוני של אנשי סדום - היעלה על הדעת שעקב קיומם של מספר צדיקים בעיר תימנע הפיכתה, ובכך יתאפשר המשך קיומו של משטר רשע זה? שאלות אלו מובילות אותנו לשתי שאלות עמוקות יותר:
- האם הגדרתו של אדם כ"צדיק" קשורה רק להתנהגותו העצמית בקיום מצוות (לרבות אלו שבין אדם לחברו), או שמדד ה"צדיקות" מתייחס גם, ואולי בעיקר, להשפעתו על סביבתו? (וע"ע ההשוואה הידועה בין נח לאברהם).
- מהו המחיר שנכון מבחינה מוסרית לשלם על מנת להכחיד את הרשע, אף אם הדבר כרוך גם בפגיעה בחפים מפשע? (ולא כל שכן - צדיקים).

ניתן לטעון כי הדיון בין אברהם לקב"ה יוצא מתוך הנחה, כי קיומם של מספר מינימאלי של צדיקים בעיר (והמפרשים הרחיבו בעניין החישוב המספרי) מצדיק את הצלתה, לא מכוח "זכותם" להינצל בהיותם צדיקים אלא בשל הפוטנציאל שבהימצאותם בעיר, הפותח פתח להשפעה על יתר תושבי העיר, כך שיחזרו בתשובה ויופסק משטר הרשע. לכך אין די בצדיקים בודדים, ונדרש מספר מינימאלי של צדיקים היוצר מאסה קריטית היכולה להשפיע, כאשר הדיון מתמקד בשאלה מהו מספר זה, ומסתיים במסקנה שהמספר הוא עשרה ("עדה"). כלומר - איננו עוסקים בענייני שכר ועונש, אלא בפוטנציאל לשינוי.

לפיכך, ניתן גם לטעון כי אברהם איננו עוסק בדרישה להצלת הצדיקים, למרות פשט הפסוק המובא לעיל, שכן הוא מקבל את העיקרון שעל פיו יש הצדקה, במקרים מסוימים, לפגיעה בצדיקים החפים מפשע לצורך הכחדת הרשע. למותר לציין כי דילמה זו של פגיעה בחפים מפשע במהלך פעולות לחימה מוצדקות לשם הכחדת הרשע או הרשעים, השפיעה על דיני המלחמה במשפט הבינ"ל, וכמובן ממשיכה ועולה עד היום בהקשר לפעולות של צה"ל ושל צבאות מערביים אחרים.

אבל - אני מבקש לשוב אל הדיון המספרי שבין אברהם לקב"ה, בהתייחס לפוטנציאל של השפעת המיעוט על הרוב, כנטען לעיל, ולהשליך ממנו על עניינים הנוגעים לחיינו הקיבוציים.

כאשר אין מדובר בעניינים מוחלטים של טוב ורע (כך אני מקווה...), ובמקרים שבהם קיימת דרישה, מכוח הדין או עקב החלטות פנימיות, לרוב מיוחס, עולה השאלה עד כמה יש הצדקה לבלימה של החלטות שהרוב תומך בהם, על ידי מיעוט.

באנלוגיה לדיון שלעיל, שבו נעשתה אבחנה בין הגנה על "זכויות" הצדיקים, לבין הגנה על הצדיקים עקב פוטנציאל ההשפעה שלהם על הרשעים, גם אצלנו ניתן להבחין בין הענקת זכויות למיעוט לשם הגנה על זכויותיו, צרכיו וכי"ב, לבין טענה כי יש למיעוט הדבק בדרך ה"צודקת" (לשיטתו) את הפוטנציאל להשפיע על הרוב ה"טועה" כך שישוּב לדרך הישר (וסליחה על הציניות...).

מכיוון שנראה בעליל כי פוטנציאל כזה אינו קיים, עדיף לענ"ד להתמקד אכן בהגנה על זכויות המיעוט בהקשר לצרכיו, לרבות בדרך של קיום מסלול מקביל ("המסלול הבטוח", "המסלול השיתופי" ושלל פתרונות דומים), לשם מניעת "תקיעות" בקבלת החלטות נדרשות, והמיעוט - מוטב שיתמקד בכך ולא בניסיונות חסרי תוחלת לבלימת החלטות הזוכות לתמיכת הרוב.

גלעד אוברמן הוא בן וחבר **קיבוץ לביא**. נשוי לנילי לבית פלק, אב לששה ילדים וסב לששה נכדים. עסק בעבר בפיתוח תוכנה ולאחר מכן בתחום הגיהול, לרבות ריכוז המשק בקיבוצו ובבית רימון. עובד כיום כעורך דין במשרד "שלמה כהן ושות'" בעמק הירדן, בתחום המסחרי והקיבוצי. מכהן כיו"ר ההנהלה הכלכלית של בית רימון וחבר בהנהלות שונות בלביא, בבי"ר ובאזור.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il